

Јасмина Д. МОСКОВЉЕВИЋ ПОПОВИЋ\*  
Универзитет у Београду  
Филолошки факултет  
Катедра за општу лингвистику

## КОРЕЛАТИВНЕ КОНСТРУКЦИЈЕ У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ\*\*

Рад је посвећен анализи структурних својстава корелативних конструкција у савременом српском језику и настао је са циљем да се издвоје параметри од значаја за њихов опис и теоријско одређење. У уводном делу рада су у најужим цртама представљена различита схватања проблема корелације у традиционалној и савременој лингвистици и дефинисан је предмет анализе (1). У централном делу рада приказана су кључна дистинктивна обележја овог типа конструкција у савременом српском језику: могућност реализације у различитим типовима хипотактичких структура (2.1); факултативност vs. облигаторност реализације корелатива у појединим типовима конструкција (2.2); различити облици линеаризације реченичних конституената у реченицама с корелативном конструкцијом (2.3); могућност удвајања корелатива (2.4) и могућност вишеструке корелације (2.5). У наредном сегменту рада су на сумаран начин представљени општи резултати анализе (3), док су у његовом завршном делу изнети закључци и истакнут значај чињеница из српског и других словенских језика за формулисање општелингвистичке теорије корелације (4).

*Кључне речи:* корелативне конструкције, облигаторност vs. факултативност корелатива, облици линеаризације конституената, удвајање корелатива, вишеструка корелација, српски језик.

### 1. Увод

1.1. Корелативи и корелативне конструкције спадају међу она питања науке о језику о којима се расправља још од античких дана, а која ни до данас нису добила јединствен, а још мање коначан одговор. Реч је о конструкцијама забележеним у значајном броју како изумрлих (санскрт, хетитски, старогрчки, латински), тако и живих језика (хинди/урду, баскијски, мађарски, тибетански, итд.) (Liptak 2009). У

---

\* jasmina.moskovljevic@fil.bg.ac.rs

\*\* Овај рад настао је у оквиру пројекта *Стандардни српски језик: синтаксичка, семантичка и прагматичка истраживања* (178004), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

највећем броју савремених језика који воде порекло из праиндоевропског појављује се бар неки од типова корелативних реченица, најчешће оних с компаративном конструкцијом, док су у језицима из индоиранске и словенске језичке групе, укључујући и српски језик, корелативне конструкције много чешће и разноврсније и појављују се у различитим типовима хипотактичких реченичних структура.

У оквиру савремених општесинтаксичких истраживања проблем корелације изнова је актуализован крајем прошлог и почетком овог века (Keenan 1985; Srivastav 1991; Dayal 1996; Bhatt 2003). У односу на традиционалну дефиницију, у којој се корелатив одређује као „суодносна ријеч, потпорна ријеч; два или више узајамно међузависних израза [...] који се обично употребљавају заједно” (Simeon 1969: 709), а корелација као „узајамна увјетованост, семиолошка зависност двију или више језичких јединица”, односно као „повезаност двају сузависних дијелова у (хармоничку) логичку цјелину” (*ibid.*: 707), у савременим типолошким и синтаксичким студијама обим ових појмова је, бар код неких аутора, значајно сужен. Корелативне конструкције најчешће се разматрају као једна од могућих стратегија релативизације, што значи да се о њима говори само као о подтипу релативних реченица. Уз то, као корелативне одређују се само оне сложене реченице које испуњавају следећа два услова: 1. да релативна клауза буде кореферентна са корелативом номиналног типа у управној клаузи, 2. да релативна клауза буде препонована, да се налази на левој периферији, то јест на самом почетку сложене реченице (Keenan 1985: 163; Liptak 2009a: 1–4). Задовољавање првог услова за собом повлачи искључивање корелативних конструкција са адвербијалним значењем и функцијом из анализе. А задовољење другог води ка теоријско-методолошки тешко одбрањивом ставу да се реченицама састављеним од истих конституената, са истим значењем, приписују два различита структурна описа, односно да се анализирају на два различита начина и сврставају у две различите категорије у зависности од тога у ком се линеарном поретку налазе њихови конституенти.

1.2. Сужење обима појмова корелација и корелативне конструкције у односу на традиционално схватање срећемо и у неким граматикама и језичким студијама са јужнословенских простора. Мразовић и Вукадиновић (1990: 549) наводе да се о корелатима говори „када су испуњени следећи услови: 1. када се зависна додатна реченица јави испред надређене (*Кад дете оболи, онда га сви мазимо*); 2. када корелат стоји на почетку надређене реченице (*Иако сам вредно радила, ипак нисам положила испит*). [...] Корелати престају бити корелатима када се јаве непосредно пре субјунктора зависне реченице, тада постају управне речи атрибутивних реченицама (*Ову књигу можеш читати онда када имаш много времена*).” Другим речима, поред тога што реченицу одређују као корелативну само ако је препонована, ове ауторке тврде и да корелатив престаје да буде корелатив ако се нађе уз субординатор, при чему се, по њиховом мишљењу, тада мења и типолошки статус зависне клаузе и она из категорије адвербијалних прелази у категорију номиналних реченица [?!].

Иако у обимној студији посвећеној релативној реченици С. Кордић (1995) ни где не наводи дефиницију корелативних конструкција, из текста, као и из примера којима илуструје своје тврдње, јасно је да и она сматра да се о корелативним реченицама може говорити само када релативна клауза претходи управној, као и да

ауторка успоставља категоријалну дистинкцију између реченица са корелативом и оних са такозваним *формалним антецедентом*:<sup>1</sup>

Понекад се након релативне реченице појављује корелативна замјеница [...] Као и формални антецедент, и корелативна замјеница исказује синтактичку функцију синтагме сачињене од антецедента и релативне реченице. Али док је формални антецедент дио те синтагме и најављује да ће одредба унутар синтагме тек услиједити (и уједно доприноси рестриктивности или нерестриктивности одредбе), корелатив више није дио те синтагме, него анафорички упућује на њу. [...] Улогу корелатива због тога разликујем од улоге замјенице која се налази у саставу антецедента и коју називам детерминатором (*ibid.*: 201–202).

Разлика између реченица у којима корелатив (односно формални антецедент, у терминологији С. Кордић) претходи зависној клаузи и оних у којима се налази на почетку управне клаузе свакако има<sup>2</sup> – у првом случају корелатив на зависну клаузу упућује катафорички, а у другом анафорички, на шта указује и сама ауторка, али могућност „двосмерног” упућивања у српском језику присутна је и у другим конструкцијама (уп. нпр.: *Свој проблем он<sub>i</sub> је изложио мирно и сталожено* : *Он<sub>i</sub> је мирно и сталожено изложио свој проблем*), па остаје недовољно јасно зашто би се језичка јединица упућивачке природе само у случају корелативних конструкција анализирала као припадник двеју различитих категорија на основу различитог смера упућивања.

Специфичан је и став И. Прањковића о овом питању (Прањковић 2001). Разматрајући претпоставља ли корелативност дистактни или контактни положај заменичко-упућивачких и одговарајућих односних и/или упитних заменичких речи и везника, овај аутор сматра да се и у реченици *Она је то учинила тако добро да смо сви задовољни* и у реченици *Она је то учинила тако да смо сви задовољни*, [...] ради о корелативности, али не посве једнакога типа”. У првом случају елемент *тако* функционише (и) као интензификатор, док је у другом семантички „празнији”, па служи само „као својеврсни пријелаз од главне до зависне суреченице. Зато је могуће [...] да се он [...] схваћа и интерпретира као дио везника (сложеног везничког израза)” (*ibid.*: 38). Нешто касније Прањковић тврди да:

Суодносна саставница која дође у контактни положај с везником (или релативном замјеницом) у правилу мијења своју нарав. Престаје функционирати као детерминатор или интензификатор, губи зато (особито као интензификатор) и нагласак те врло лако може срести с везником, па се интерпретира као (јединствено) везно средство или као сложени везнички израз, нпр. *То је онај који се први јавио*, *Није онако како ми се учинило*, *Уморан је тако да је одмах сјео* (*ibid.*: 39).

Значи, иако тврди да контактни, односно дистактни положај не мења функционални статус датих језичких јединица – у оба случаја реч је о корелативима – Прањ-

<sup>1</sup> Овим другима посвећено је читаво 4. и велики делови 6. поглавља студије. Реченице с формалним антецедентом С. Кордић одређује „као „пријелазне” јер се по својим својствима налазе између најучесталијих – релативних реченица с антецедентом – и далеко ређих – релативних реченица без антецедента” (*ibid.*: 187). Као примери за релативне реченице с формалним антецедентом, наводе се, нпр., *Они који први пролистају могу страдати од мраза* (187), [...] *а међу њима да је био онај, који је први пуцао на краљицу Драгу* (193), као и следеће реченице с формалним антецедентом адвербијалног типа: *Пао је тамо где се плесало* (239), [...] *све дотле, док остаје свјет такав* [...] (247). Насупрот томе, реченице с корелативом доследно се сврставају међу реченице без антецедента, тзв. *слободне релативне реченице* (в., нпр., стр. 220–221, 241, 247, 253).

<sup>2</sup> Уп., нпр.: *То што је хтела да купи није нашла. : Што је хтела да купи, то није нашла.*

ковић ипак уводи нов облик дихотомије износећи тврдњу да у контактном положају корелатив мења своју природу и сраста с везником у „јединствено везно средство”, односно у сложени везнички израз. При томе остаје неразјашњено шта се дешава с примерима попут *Разговарало се о ономе о чему је било паметније ћутати*, или *Све је почело због онога због чега такве ствари и иначе почињу*, у којима се између демонстратива и релативизатора могу наћи различити предлози – да ли би и то били сложени везнички изрази и на колико би нарастао њихов број ако се узме у обзир разуђеност деклинационе парадигме показних заменица, као и бројне могућности њиховог комбиновања с различитим предлозима?

1.3. Већ овај кратак, летимични преглед различитих схватања и дефиниција корелације показује да постоје многе недоумице и отворена питања кад је реч о овом типу синтаксичких конструкција, укључујући и основна: колики је обим ове језичке појаве, које се реченице сврставају међу корелативне, која су њихова структурна обележја, да ли и какву улогу има линеарни поредак клауза унутар сложене реченице, а какву линеарни поредак конституената унутар сваке од клауза у одређењу конструкције као корелативне, које се лексичке јединице могу употребити у функцији корелатива итд.?

У покушају да се одговори (или бар почне са одговарањем) на ова питања, у овом раду се полази од најшире дефиниције корелативних конструкција, оне која се (у мање или више сличном облику) било подразумева, било експлицитно наводи у референтним дескриптивним граматикама и лингвистичким речницима: под корелативном зависносложеном реченицом подразумева се свака сложена реченица у којој се у структури управне клаузе реализује реч или израз упућивачке природе (најчешће су то показна заменица или прилог)<sup>3</sup> који је кореферентан са зависном клаузом и чија је функција једнака функцији зависне клаузе.<sup>4</sup> То значи да су у ово иницијално истраживање укључени и они типови корелативних конструкција који се у појединим студијама или уопште не сврставају међу њих или се издвајају у посебне (пот)категорије, као што је, на пример, случај са корелативима, односно супституентима изричних клауза (просентенцијализаторима), или такозваним „релативним реченицама с формалним антецедентом” (в. Kordić 1995 и напомену 1).

Овако широко омеђено поље испитивања условљено је основним циљевима рада – да се реченична корелација сагледа у свом пуном обиму и различитим појавним варијететима (што би омогућило и да се установе критеријуми за њено разграничење са сродним појавама), да се уоче заједничка и посебна структурна својства појединих подтипова корелативних конструкција, као и да се издвоје специфична обележја која их раздвајају од осталих типова хипотактичких реченичних структура.

<sup>3</sup> У функцији корелатива могу се реализовати и неодређене, одричне и опште заменице, одређени облици личних заменица, неодређени, одрични и општи заменички прилози, као и неке именице и предлошко-падежне конструкције уопштеног, недиференцираног значења. О њима, као и о корелативним конструкцијама са зависном клаузом у функцији именичког, придевског и прилошког предикатива у овом раду због просторних ограничења неће бити речи.

<sup>4</sup> В. Стевановић 1979; Поповић 2010; Silić, Pranjković 2007; Quirk *et al.* 1985; Trask 1995; Акимова *et al.* 2009, а за преглед схватања корелације Moskovljević Popović (2016; 2017).

## 2. Структурна обележја корелативних конструкција

Сложене реченице с корелативном конструкцијом у савременом српском језику одликује низ специфичних обележја. Овде се у првом реду разматрају она која су најзначајнија за сагледавање структурних и функционалних карактеристика овог типа конструкција: 1. велика разуђеност, односно могућност реализације у свим типовима хипотактичких структура; 2. облигаторност *vs.* факултативност употребе корелатива у појединим типовима реченица; 3. различити облици линеаризације конституената у оквиру сложене реченице; 4. појава удвојених корелатива; 5. могућност вишеструке корелације.

2.1. Примарно својство система корелативних конструкција у савременом српском језику јесте његова велика разуђеност – за сваки од основних типова зависнослужених реченица постоји и кореспондентни тип реченице са корелативном конструкцијом. Да би се бар донекле илустровале димензије и раширеност овог синтаксичког подсистема, наводе се типични примери корелативних конструкција, организовани према типу конституентске вредности корелатива. А корелативи се, као и зависне клаузе које заступају у структури управне реченице, могу реализовати са именичком (2.1.1), придевском (2.1.2) и прилошком конституентском вредношћу (2.1.3).

2.1.1. Именичку конституентску вредност имају односне клаузе уведене именичким односним заменицама *ко* и *што*, према којима се у структури управне клаузе у функцији корелатива реализују поименичени облици показних заменица *овај*, *тај*, *онај*, као и лична заменица *он* (1), као и односне клаузе уведене релативизаторима *који*, *какав*, *колики* и *чији*, које у структури управне клаузе у функцији корелатива такође заступају поименичени облици показних заменица *овај*, *тај*, *онај*, лична заменица *он*, али и поименичени облици показних заменица за квалитет *овакав*, *такав*, *онакав* и количину *оволики*, *толики* и *онолики* (1а).

(1) Ко никада није читао књиге љубави тај не може схватити овог насиља (БП, 34). Кога су змије уједале, тај се и гуштера плаши. [www.newbell.rs](http://www.newbell.rs). Онај ко није растао на селу не зна да се најслађе обедује с пролећа у њиви [...] <https://srpskizurnal.com>. Ко се жали, он је друштвено одговоран. [www.politika.rs](http://www.politika.rs). Што сам му узела, то сам му вратила (разг.). [...] насмијао ме овај што спомиње начелника [...] [www.pravdabl.com](http://www.pravdabl.com).

(1а) Није највећа будала онај који не зна да чита, већ онај који мисли да је све што прочита истина. <https://izrekeicitati.net>. Она чију бих слику овде хтео да изнесем разликује се у две главне тачке од византиских жена [...] [www.rastko.rs](http://www.rastko.rs). [...] али ипак овакав какав је није за безусловно одбацивање. <https://books.google.rs>. Онолики колики је ни кроз врата не може да прође (разг.).

Са именичком конституентском вредношћу реализују се и изричне и релативно-изричне<sup>5</sup> клаузе уведене одговарајућим комплементизаторима.<sup>6</sup> У функцији корелатива допунских клауза експликативног типа употребљава се поименичена показна заменица средњег рода *то* (2), док се у функцији корелатива допунских клауза дескриптивног типа реализују поименичени облици показних заменица *ово*, *то* и *оно* (2а).

<sup>5</sup> О разликама између допунских клауза експликативног и дескриптивног типа в. Ружић 2006: 166–182; Грицкат 2004: 78–81.

<sup>6</sup> О различитим синтаксичко-семантичким класама комплементизатора в. Московљевић 2004.

(2) Пун и коначан суд о томе да ли је неко заиста храбар или је страшљивац није лако дати (ЗН, 138). [...] у мени јавља мисао о томе да таква тежња негде постоји [...] (ЗН, 544). А где ће народ, о томе Звер са жигом не размишља. [www.ceopom-istina.rs](http://www.ceopom-istina.rs). Радовао се томе што ће завршити школу. [www.novosti.rs](http://www.novosti.rs).

(2a) А неуспјела држава је свака она која не сматра ово што се десило [...] културним догађајем! [www.politika.rs](http://www.politika.rs). Уверен сам да не мисли то што је написано. [www.novosti.rs](http://www.novosti.rs). [...] први пут се озбиљно разговара о томе што треба мењати у економији [...] [www.novosti.rs](http://www.novosti.rs).

2.1.2. Придевску конституентску вредност имају односне клаузе уведене релативизаторима *који, што* (везничко), *чији, какав и колики*, као и заменичким приложима *где, куда, одакле и кад*, према којима се у структури управне клаузе уз именицу на коју се релативна клауза односи реализују показне заменице *овај, тај, онај; овакав, такав, онакав и оволики, толики, онолики*.

(3) [...] не може потпуно да упозна овај свет на који смо дошли без свога знања и без своје воље (ЗН, 99). Починем да волим овај брод, црвених димњака, који тако упорно и бешумно плови [...] (РП, 11). [...] добили смо управо ону партију чију појаву су лидери њене [...] уније хтели да спрече. <https://pescanik.net>. Какву владу смо бирали, такву смо и добили. [www.byka.com/novost](http://www.byka.com/novost). [...] пензионери у Србији имају право да примају онолику пензију колику су зарадили. [www.politika.rs](http://www.politika.rs). Исто оно ме-сто где је некада љути Ахил убио Хектора у епском двобоју. <https://www.danas.rs>. „Марија” се креће скоро истим оним путем куда је овог месеца већ прошао ураган „Ирма”. [www.rts.rs](http://www.rts.rs).

2.1.3. Са прилошком конституентском вредношћу реализују се месне, временске, начинске и поредбене, узрочне, намерне, последичне, кондиционалне и концептивне клаузе.

Систем корелатива зависних клауза са спацијалним значењем изузетно је богат (4), као и систем корелатива временских (5) и поредбених еквативних (6) и пропорционалних клауза (6а).<sup>7</sup>

(4) Где има, ту се и просипа. <https://vukajlija.com>. [...] а где је срце, тамо је и дом. [www.hellomagazin.rs](http://www.hellomagazin.rs) Тако се [...] нашао тамо гдје му је одвајкада и било мјесто [...] (БП, 179). [...] јер куда иду мисли, тамо иде и енергија [...] [www.vestinet.rs](http://www.vestinet.rs). Где нема никакве борбе, онде је пропаст. <https://sr.wikiquote.org>. Одавде где смо ми до Вашингтона има око 10 сати вожње. <https://www.b92.net>. Пошао је тамо камо му је било речено (ЈФ 66, 391). [...] одакле теку реке, онамо се враћају да опет теку. <https://kultivisise.rs>. Одакле лаје, отуда и гриме. [www.koreni.rs](http://www.koreni.rs). Дошли су оданде одакле их нису очекивали (ЈФ 66, 391). Ишао је донде докле је могао (ЈФ 66, 391).

(5) [...] кад сам у војсци добио наградно одсуство [...] тада сам успео да га [...] победим (БК, 24). Кад већ дигне главу, онда вређа [...] (БС, 131). Док западне агенције о борбама у Панцири извештавају искључиво као о сукобу [...] са побуњеницима, дотле званични Кабул тврди [...] [www.politika.rs](http://www.politika.rs). Промену снажно осећа тек сада кад је поново угрожен (ПК, 243). [...] и који га се плаши и гнуша сад пошто га је створио (ЗН, 301). Чим ти киша огњиште гаси, онда се вече не памти [...] (КО, 4). Откад је Дунава отад је и леда на њему. [www.eprs.rs](http://www.eprs.rs). Докле год постоји поштовање, дотад постоји равнотежа [...] [www.byka.com](http://www.byka.com). [...] да привилегије и повластице важе дотле, докле год Срби [...] буду били верни цару. <https://books.google.rs>.

(6) Говори тако ожалошћено као да је реч о његовој жени и деци (КО, 96). Као да га први пут у животу види, тако га је гледала (разг.). [...] он корача увек тако као да ће после сваког корака да стане (КО, 149). Како је кренуло тог дана [...] тако се наставило до бегова последњег даха (БП, 54). [...] за њих све ствари у свету и постоје само утолико уколико их они својом активношћу могу да удесе и прилагоде својим потребама (ЗН, 34). Непредвидљивост њихових ћуди мучи нас исто

<sup>7</sup> О овим типовима реченица објављене су значајне студије у којима се, између осталог, говори и о корелативима. В. Пипер 2010; Кликовац 2011 (за месне); Антонић 2001 (за временске); Николић 2014 (за поредбене); Ковачевић 2003 (за пропорционалне).

толико колико и те ђуди саме (ЗН, 56). Колико им та брига буде на срцу толико им алах дао мира и среће на ономе свијету [...] (БП, 67).

(6а) Што брже то схватимо то ће нам боље бити. [www.politika.rs](http://www.politika.rs). [...] што више трагате за сигурношћу, тима је све мање имате. <https://leonbijelic.com>. [...] а што је више старио толико је његово лудило више односило превагу. [www.blic.rs](http://www.blic.rs). То значи да уколико брже улазите у кривине, то ће бити опасније [...] <https://dobarpredak.com>. [...] уколико је она постајала тврђа, утолико ју је Милош мирније запостављао (ДО, 59).

У преосталих пет типова зависних реченица, које обједињује припадање шире схваћеном категоријалном комплексу каузалности (Пипер 2005: 786), број различитих типова корелативних конструкција значајно се смањује. У сложеним реченицама са узрочном клаузом их је неколико, мада се поједини корелативи (*зато*, *због тога*, *стого*, *захваљујући томе*, *услед тога* итд.) до те мере стапају са везничким елементом зависне клаузе да се више не перципирају издвојено, већ као део јединственог везничког израза. С друге стране, могућност реализације корелатива и субјунктора у дистактној позицији сведочи о томе да процес стапања, иако је далеко одмакао, није (бар не у свим случајевима) до краја окончан.

(7) И зато што очев поглед паде на под, њему порасте сигурност (КО, 48). Што то трпите, зато сте несрећни! <https://twitter.com>. Ове вредности нестају због тога што их се европска елита одрекла. [www.iskra.co](http://www.iskra.co). [...] и због тога сам био љут, што ме нико није упознао са тим. [www.hlc-rdc.org](http://www.hlc-rdc.org). До тога је [...] дошло услед тога што су се и схватања стручњака [...] изменила (НО 169). [...] тешко је бранити М., ал' не због тога због чега га оптужују. [www.politika.rs](http://www.politika.rs). Због чега се она преселила, због тога се сели и он (разг.). [...] траже разлоге да се то десило због нечег другог, а не због тога због чега се десило. [www.rts.rs](http://www.rts.rs). Овако нешто је могуће отуда што се за такве називе [...] везују најупадљивије особине оних створова [...] (НИ 103).

У управној клаузи сложене реченице са последичном клаузом уведеном везничком *да* у функцији корелатива могу бити употребљени показни прилози или показне заменице за квалитет и квантитет.

(8) Тако је саздан овај свет да нас љубав и разум воде у стварању бољег реда [...] (ЗН, 33). [...] оне су је гледале с таквом равнодушном мржњом да није могла да изусте спремљени молитвени поздрав (КО, 69). На Флориди је толико хладно да се игуане [...] коче и падају са дрвећа. <https://www.srbijadanas.net>.

У функцији корелатива намерних реченица реализују се прилог *зато* и предлошко-заменичка конструкција *ради тога* (9),<sup>8</sup> а у функцији корелатива кондиционалних клауза заменички прилози *онда* и *тада* (10). На крају, на самој периферији система корелативних речи, у сложеним реченицама с концесивном клаузом реализују се (псеудо)корелативи, кохезивне партикуле *ипак* и *онет* (11).<sup>9</sup>

(9) Увече га је узнемиреност остављала само зато да би га још јаче ухватио слепи дечачки страх. <https://books.google.rs>. Бог је њега, Тогу, зато измислио да би неко по овој земљи ишао на коленима и погнуте главе (Добрица Ћосић, Корени, 40). [...] људи предузимају напор [...] све ради тога да би успешније одржавали односе са другим људима (НО, 128). Ђагета се [...] и пишу поради тога да се зна и памти и оно што [...] није за причу (БП, 197).

<sup>8</sup> За више о овом типу реченица и везничким средствима која се у њима јављају в. Поповић 1977; Ковачевић 1998.

<sup>9</sup> В. Поповић 2010.

(10) Ако се то ипак у неком случају не деси, онда је то изузетак од правила (ЗН, 97). Ако вам је добро, онда ништа. <https://pescanik.net>. Пуно право својине власник зграде [...] ужива само онда ако стамбену зграду [...] користи сам и са члановима своје породице [...] (ПС, 97). Ако ти се [...] пробије непријатељска коњица [...] тад је много опасно [...] (БЧ, 21). Српскохрватски облик свиће [...] тада кад значи „раздањује се”, функционише као граматички [...] оформљена структура реченице [...] (НИ, 70).

(11) Иако штетне, месне прерађевине ипак на менију у нишким вртићима. [www.smedia.rs](http://www.smedia.rs). Мада је Бразил [...] куповао стране лиценце [...] ипак је данас већина бразилског наоружања плод сопственог развоја [...] [www.politika.rs](http://www.politika.rs). Ипак је дошао мада је рекао да неће (разг.). Стаза је опет блатна, мада нема кише. [www.pokretodmora.com](http://www.pokretodmora.com). Ово [...] може да буде [...] последица поплава, мада би, опет, требало очекивати да се улагања опораве у периоду обнове [...] <https://pescanik.net>.

2.2. Иако је реализација корелатива могућа у свим типовима хипотактичких структура, њихова употреба варира у зависности од типа реченице – док су неким реченичним типовима облигаторни структурни елемент, у другима је њихова употреба факултативна. Параметри који утичу на реализацију корелатива различите су природе и нивоа деловања – некад се њихов утицај протеже на све реченице одређеног значењско-функционалног типа, некад само на одређене подтипове, а у неким случајевима само на појединачне конструкције унутар датог (под)типа, односно на конструкције уведене само једним одређеним паром субјунктор–корелатив. У појединим типовима конструкција долази до истовременог деловања више од једног параметра.

Пример за конструкцију у којој је употреба корелатива увек факултативна јесте односна клауза са придевском конституентском вредношћу (12а, б). Насупрот томе, реализација корелатива у сложеној реченици са односном клаузом именичке конституентске вредности која је уведена релативизаторима *који* и *чији* увек је облигаторна (12в, г, д, њ),<sup>10</sup> па они представљају добар пример за конструкције у којима је употреба корелатива детерминисана употребом одређеног релативизатора.

- (12) а) *Онај човек који стоји поред стола је мој брат.*  
 б) *Човек који стоји поред стола је мој брат.*  
 в) *Онај који стоји поред стола је мој брат.*  
 г) *\*Кoji стоји поред стола је мој брат.*  
 д) *Тај чију си сестру упознао је некад радио са мном.*  
 њ) *\*Чију си сестру упознао је некад радио са мном.*

Реализација корелатива зависних клауза с адвербијалном вредношћу је у највећем броју случајева факултативна (13)–(14), мада то није увек случај – у сложеним реченицама с консекутивном клаузом реализација корелатива у структури управне клаузе је облигаторна (15)–(17),<sup>11</sup> па овај тип реченица, као и односне клаузе са придевском конституентском вредношћу, представљају добар пример за конструкције у којима је тип реченице параметар који утиче на облигаторну, односно факултативну реализацију корелатива.

<sup>10</sup> Да то није увек био случај показују примери из Вуковог језика: *Који много пријети, слабо освећује; Који се камен често премеће, не ће маховином обрасти* (ВК, 149, 150). В. и примере из језика од 12. до 15. века које наводи Павловић 2009.

<sup>11</sup> За ретке изузетке в. примере које наводи Л. Вукојевић (Vukojević 2008: 289–290). Међутим, и за њих Вукојевић тврди да „модификатор у главној суреченици каткад није експлициран, али се увијек подразумева”.



- (13) а) *Најбоље је да се нађемо тамо где смо се нашли и прошли пут.*  
 б) *Најбоље је да се нађемо где смо се нашли и прошли пут.*
- (14) а) *Урадио је то онако како је најбоље знао.*  
 б) *Урадио је то како је најбоље знао.*
- (15) а) *Навејао је тако/толико висок снег да нисмо могли да отворимо врата.*  
 б) *\*Навејао је висок снег да нисмо могли да отворимо врата.*
- (16) а) *Возио је тако/толико брзо да су се сви разбежали.*  
 б) *\*Возио је брзо да су се сви разбежали.*
- (17) а) *Тако/толико се неваститано понашао да су му рекли да одмах оде.*  
 б) *\*Понашао се неваститано да су му рекли да оде.*

Употреба корелатива обавезна је и у начинским клаузама уведеним везником *што* према коме се у структури управне клаузе реализује корелатив *тако* (18), иако то није случај и са другим паровима субјунктор–корелатив који се јављају у овом типу реченица (19).

- (18) а) *У том крају младенци слогу изражавају тако што пију из исте чаше.*  
 б) *\*У том крају младенци слогу изражавају што пију из исте чаше.*
- (19) а) *Гледала га је тако као да га види први пут у животу.*  
 б) *Гледала га је као да га види први пут у животу.*

Ови примери добра су илустрација за конструкције у којима употреба корелатива зависи од лексичког састава пара субјунктор–корелатив.

У сложеним реченицама у којима зависна клауза и кореспондентни корелатив имају именичку конституентску вредност, ситуација је нешто сложенија. Уз допунске изричне клаузе експликативног типа реализација корелатива, чији је облик детерминисан реакцијом глагола, увек је факултативна (20)–(21).

- (20) а) *Плаши се тога што не зна куда ће је све то одвести.*  
 б) *Плаши се што не зна куда ће је све то одвести.*
- (21) а) *Радује се томе што не зна куда ће је све то одвести.*  
 б) *Радује се што не зна куда ће је све то одвести.*

Насупрот томе, уз допунске клаузе дескриптивног типа (релативно-изричне) реализација корелатива увек је облигаторна (22)–(23). То је случај и у реченицама у којима глагол из управне и зависне клаузе добијају допуну у истом предлошко-падежном облику (24).

- (22) а) *Плаши се тога што ће уследити.*  
 б) *\*Плаши се што ће уследити.*
- (23) а) *Радује се томе што ће уследити.*  
 б) *\*Радује се што ће уследити.*
- (24) а) *Поново расправљамо о ономе о чему смо већ раније разговарали.*  
 б) *\*Поново расправљамо о чему смо већ раније разговарали.<sup>12</sup>*

Правило о облигаторности употребе корелатива у сложеним реченицама са допунском дескриптивног типа има, међутим, и своје изузетке. Када глагол у управној клаузи захтева допуну у облику акузатива без предлога (24)–(25), или номинатива (26), употреба корелатива је факултативна.

<sup>12</sup> Ова реченица је граматична и без корелатива, али у другом значењу од оног које има реченица (24а), па је зато, као некореспондентна, обележена звездицом.

- (24) а) *Добро памти то што му је речено.*  
 б) *Добро памти што му је речено.*
- (25) а) *Добо памти то са чим је тада морао да се суочи.*  
 б) *Добро памти са чим је тада морао да се суочи.*
- (26) а) *Допало му се то што је чуо о њој и решио је да је боље упозна.*  
 б) *Допало му се што је чуо о њој и решио је да је боље упозна.*

Употреба корелатива факултативна је и када се у управној и зависној клаузи у функцији предиката јавља исти глагол (27).

- (27) а) *Плашио се тога чега се и други плаше, радовао се томе чему се и други радују.*  
 б) *Плашио се чега се и други плаше, радовао се чему се и други радују.*

Анализа примера (20)–(27) показује да се међу параметре који детерминишу факултативност/облигаторност употребе корелатива, уз раније наведене, сврставају и значењско-функционална својства допуне, као и валентно-рексијска обележја управног глагола.

2.3. Следеће битно обележје сложених реченица с корелативном конструкцијом јесте већа слобода у линеаризацији конституената него што је то случај у кореспондентним сложеним реченицама без корелативне конструкције. Док су, на пример, у реченици с релативном клаузом и именичким антецедентом допуштена само два распореда реченичних конституената (28а, 28в) док преостала два доводе до њене неграматичности (28б, 28г), у кореспондентној реченици с корелативном поимениченом показном заменицом *тај* варијабилност је много већа и допуштена су четири различита распореда конституената (29).

- (28) а) *Човек кога смо чекали и коме смо се надали не долази.*  
 б) *\*Кога смо чекали и коме смо се надали, човек не долази.*  
 в) *Не долази човек кога смо чекали и коме смо се надали.*  
 г) *\*Човек не долази кога смо чекали и коме смо се надали.*
- (29) а) *Тај кога смо чекали и коме смо се надали, не долази.*  
 б) *Кога смо чекали и коме смо се надали, тај не долази.*  
 в) *Не долази тај кога смо чекали и коме смо се надали.*  
 г) *Тај не долази, кога смо чекали и коме смо се надали.*<sup>13</sup>

Такође, док у реченицама с корелативном конструкцијом корелатив и зависна реченица могу бити и у контактном и у дистактном положају, релативне реченице с именичким антецедентом граматичне су само онда када су антецедент (или синтагма чији је он члан) и зависна клауза у директном контакту.

Позициона мобилност корелатива одражава се и на њихову могућност унутарреченичног упућивања – они на кореферентну зависну клаузу (или клаузе) могу упућивати и анафорички (29б) и катафорички (29а, в, г), за разлику од именичког антецедента који на зависну клаузу упућује само катафорички (28а, в).<sup>14</sup>

<sup>13</sup> Ова реченица граматична је само ако се управна клауза при изговору јасно нагласи, фокализује, а зависне клаузе интерпретирају као апозитивне. Уп.: *Тај не долази, кога смо чекали и коме смо се надали, њега, напросто – нема.*

<sup>14</sup> В. Ковачевић 2007 за улогу форичких елемената у структурирању конструкција различите врсте и нивоа. О различитим облицима форичког упућивања када се у обзир узме шири (вишереченични) језички, као и ванјезички контекст в. Т. Русимовић 2014.

2.4. У појединим типовима реченица с корелативном конструкцијом могуће је удвајање корелатива.<sup>15</sup> О удвајању корелатива говори се када се у реченици наспрам једног субјунктора јављају два демонстратива. У грађи су потврђени примери оваквих реченица са именичком (30) и придевском (31), као и месном, временском и поредбеном адвербијалном функцијом (32).

(30) [...] касније бива законом потврђено да онај чије је име уписано, тај треба да плати разрезани трибут или вектигал [...] [www.scindeks-clanci.ceon.rs](http://www.scindeks-clanci.ceon.rs). Овај што плаћа, тај ти не ради ништа. [www.kaldrmaskragujevac.rs](http://www.kaldrmaskragujevac.rs). [...] штедећемо на свему осталом, али о онима којима је најтеже, о њима ћемо наставити да бринемо управо на овај начин [...] [www.radiokim.net](http://www.radiokim.net).

(31) Онакав стан какав она има, такав још ниси видела (разг.). Али они људи који одвоје време да истраже, скину и употребе неки алтернативни претраживач [...], ти су свакако отворенији за иновације. [www.laguna.rs](http://www.laguna.rs). Онакву судбину какву је он доживео, такву нико не заслужује (разг.). Онолику пензију колику су зарадили, толику треба и да добију. [www.blic.rs](http://www.blic.rs).

(32) Онде где престају речи, ту почиње музика [...] [www.srbijavesti.rs](http://www.srbijavesti.rs). Само онде гдје је љубав, тамо је слобода. Донде докле је наша нада стигла, догле смо и ми као људи стигли. <https://www.facebook.com>. [...] онда када схватите да вам не треба све то [...] тада престанете да јурите за парам. <https://mnemagazin.me>. Онако како говоре, тако је и записано. [www.delfi.rs](http://www.delfi.rs). Онолико колико дајеш на терену, толико те вреднујем [...] [www.novosti.rs](http://www.novosti.rs).

Распоред конституената у овом типу корелативних конструкција увек је исти – један од два демонстратива налази се на иницијалној позицији у препонованој зависној клаузи, а други на почетку управне клаузе. Корелатив који заузима иницијалну позицију у управној клаузи облигаторно се реализује као демонстратив медијалног значења, док се на почетку зависне клаузе може налазити било који кореспондентни демонстратив, али је најчешћи онај са дисталним значењем.

2.5. Специфично обележје реченица са корелативном конструкцијом јесте и могућност реализације више од једног пара субјунктор–корелатив у оквиру исте реченичне структуре, односно могућност појаве *вишеструке корелације*. Док ово својство с једне стране издваја реченице с корелативном конструкцијом од свих других типова релативних и адвербијалних реченица, с друге их приближава вишеструким специјалним (парцијалним) питањима.<sup>16</sup> У реченицама с вишеструком корелацијом могу се истовремено реализовати два (33)–(37) или више субјунктора (38)–(40), сваки са различитом функцијом. Према сваком од субјунктора се у структури управне клаузе реализује одговарајући демонстратив – показна заменица или заменички прилог одговарајућег формалног и семантичког типа.

(33) *Ко<sub>1</sub> је шта<sub>1</sub> тражио, тај<sub>1</sub> је то<sub>1</sub> (и) добио.*

(34) *Ко<sub>1</sub> се чега<sub>1</sub> бојао, тај<sub>1</sub> се тога<sub>1</sub> клонио.*

(35) *Ко<sub>1</sub>ме је шта<sub>1</sub> требало, тај<sub>1</sub> је то<sub>1</sub> већ узео.*

(36) *Ко<sub>1</sub> се с ким<sub>1</sub> свађао, тај<sub>1</sub> се с тим<sub>1</sub> помирио, а остали се нису ни мешали у то.*

(37) *(Шта год)<sub>1</sub> је, (ко год)<sub>1</sub> потписао, тај<sub>1</sub> то<sub>1</sub> мора да повуче.*

(38) *Шта<sub>1</sub> је ко<sub>1</sub> коме<sub>1</sub> обећао, тај<sub>1</sub> нека му<sub>1</sub> то<sub>1</sub> (и) испуни.*

<sup>15</sup> У литератури на енглеском језику се за овакве конструкције користи термин „headed correlatives” (в. D. Tiskin 2017 и литературу која се тамо наводи). С. Кордић само о овим реченицама говори као о корелативним, док реченице типа *Онај ко/који први стигне на циљ, побеђује* сврстава у издвојену категорију реченица са формалним антецедентом.

<sup>16</sup> Уп. *Ко коме шта кад и како поклања током свадбеног ритуала у тимочком крају?*

- (39) *Кад се игра завршила, ко<sub>1</sub> је коме<sub>2</sub> шта<sub>к</sub> узео, тај<sub>1</sub> му<sub>2</sub> је то<sub>к</sub> вратио, па су се сви разишли срећно и задовољно и са осећајем да су победили.*
- (40) *(Шта год)<sub>1</sub> је, (ко год)<sub>2</sub>, (коме год)<sub>к</sub> и (кад год)<sub>1</sub> узео, тај сад<sub>1</sub> мора да му<sub>к</sub> то<sub>1</sub> врати.*

И у овом типу реченица субординирана клауза налази се увек испред управне, тј. облигаторно је препонована (\**Тај се тога клонио, ко се чега бојао*). Када је о поретку конституената унутар управне и зависне клаузе реч, могућа су два реда: распоред у коме редослед демонстратива у управној клаузи прати редослед кореспондентних субјунктора (33)–(36) и (39) и распоред у коме долази до премештања и својеврсног „укрштања” кореферентних корелативних израза (37)–(38) и (40). Тако би (ако индексе заменимо цифрама), у примеру (40) према редоследу 1–2–3–4 у зависној, у управној клаузи имали редослед 2–4–3–1.

### 3. Општа обележја реченица с корелативном конструкцијом

Иако је у овом раду изнет само део грађе којом се илуструју различити типови и подтипови корелативних конструкција који се јављају у савременом српском језику, јасно се уочавају обележја по којима се ове конструкције разликују од кореспондентних без корелатива. Прво је знатно већа варијабилност у структурној организацији реченице, укључујући и разлике у могућностима линеаризације реченичних конституената. Друго је могућност употребе великог броја различитих лексичких јединица у функцији корелатива, што доводи и до знатно веће лексичке варијабилности унутар реченице, поготово кад је реч о паровима субјунктор–корелатив, чији се број мери стотинама. Треће је могућност употребе истих, тј. сродних парова субјунктор–корелатив у различитим типовима реченица (уп. *Потрошња није имала онолики раст колики се очекивао : Потрошња није била онолика колика се очекивала : Потрошња није расла онолико колико се очекивало*), што је иначе потпуно различито од начина на који се везници дистрибуирају у зависносложеним реченицама – управо се због своје јединствене употребе само у одређеним типовима реченица везници врло често и користе за класификовање реченица у различите категорије. Насупрот томе, код реченица с корелативном конструкцијом границе међу категоријама су у много већој мери градуелне природе – реч је о својеврсном континууму.

Из перспективе опште теорије синтаксе посебно су интересантне корелативне конструкције с „удвојеним” корелативима. На први поглед, оне представљају проблем за синтаксички опис јер је једна од конституентских позиција у датом реченичном моделу „дупло” попуњена, односно на једно расположиво место у реченичној структури смештају се два елемента, што би нужно морало да доведе до неграматичности читаве реченице (уп. *\*Јела је суну прасе, \*Јуче данас је стигла* и сл.). Како су, међутим, реченице са удвојеним корелативом неспорно граматичне, јасно је да се овде односи кореферентности успостављају на неки други начин. На то недвосмислено упућује и семантичка интерпретација оваквих исказа – демонстратив на почетку управне клаузе анафорички не упућује само на демонстратив на почетку зависне клаузе, или само на зависну клаузу, већ на њихов спој – антецедент

корелативног заменичког прилога *ту* у реченици *Онде где престају речи, ту почиње музика* [...] није ни прилог *онде*, ни зависна клауза, већ њихов спој (*онде где престају речи*), што говори о томе да се ова конструкција интерпретира као јединствени конституент. А посебна функција реченица овог типа била би фокализација, односно додатно истицање препоноване зависне клаузе и садржаја који се њоме износи.

Подједнако су са општелингвистичког становишта занимљиве и реченице са вишеструком корелацијом. И овај тип реченица, како због специфичности у свом саставу, тако и због различитих могућности линеаризације конституената у управној и зависној клаузи (њиховог „укрштања“) представља озбиљан изазов за формалносинтаксичке приступе, посебно оне који су засновани на конфигурационо детерминисаним правилима деривације реченица (какав је, на пример, минимализам и сродни генеративистички приступи).

Укупно узевши, изложена грађа, њен опис и анализа указују на посебно место подсистема реченица с корелативном конструкцијом у систему зависносложених реченичних структура. Готово да је могуће говорити о једном паралелном систему реализације хипотактичких структура који се у неким тачкама приближава и изједначује са системом зависних реченица без корелације (*Ако не слушаши, онда не вреди да ти причам : Ако не слушаши, не вреди да ти причам*), у неким је знатно удаљен од њега и функционише као паралелна структурна варијанта (*Што стално касниш, због тога се љутим // Љутим се због тога што стално касниш : Љутим се јер стално касниш*), а у неким се стапа с њим (у свим оним реченичним типовима у којима је употреба корелативне речи или израза облигаторна).

#### 4. Закључак

Систем корелативних конструкција у савременом српском језику изразито је богат и разуђен. Бројни структурно различити типови и подтипови зависних клауза са именичком, придевском и прилошком конституентском вредношћу могу се реализовати у оквиру сложене реченице чија управна клауза садржи кореспондентну корелативну реч или израз. Скуп лексичких јединица које могу вршити функцију корелатива такође је изузетно велик, а број могућих парова субјунктор–корелатив мери се стотинама. Уз велику варијабилност језичких јединица које учествују у њиховом конституисању, разлика у облигаторности употребе корелатива, као и у позиционој мобилности конституената, поједине типове реченица с корелативном конструкцијом одликују и друге структурне специфичности, укључујући и могућност конституисања реченица са удвојеним корелативима и реченица са мултиплом корелацијом.

Потпуно, темељно и исцрпно истраживање реченица с корелативним конструкцијама тек предстоји. Обиље језичке грађе коју за то пружају не само српски већ и остали словенски језици обезбеђује стабилну и поуздану емпиријску основу за истраживања, а богатство и разноврсност језичких чињеница чини ове језике изузетно погодним за утврђивање како посебних, карактеристичних за поједине

језике, тако и општих законитости и принципа који детерминишу структурна, функционална и дистрибутивна својства реченица с корелативном конструкцијом на општелингвистичком плану.

### Литература

- Акимова Г. Н., Вяткина С. В., Казаков В. П., Руднев Д. В. *Синтаксис современного Русского языка*. Санкт-Петербург: Факультет филологии и искусств; Москва: Academia, 2009.
- Грицкат И. *Студије из историје српскохрватског језика*. Београд: ЗУНС, 2004.
- Кликовац Д. „О месним клаузама у српском језику.” *Међународни научни састанак слависта у Вукове дане*, 40/3 (2011): стр. 47–72.
- Ковачевић М. „Финалне и конструкције намјене.” Ковачевић М. (ур.), *Синтакса сложене реченице у српском језику*. Београд: Рашка школа (1998): стр. 83–122.
- Ковачевић М. „Пропорционалне конструкције у савременом српском језику.” *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 31/1 (2003): стр. 45–60.
- Ковачевић М. „Улога форичких замјеничких односа у структурисању реченице.” Ковачевић М. (ур.), *Србистичке теме*. Крагујевац: ФИЛУМ (2007): стр. 49–70.
- Московљевић Ј. „О дистрибуцији комплементизатора у савременом српском језику.” *Јужнословенски филолог*, LX (2004): стр. 57–65.
- Николић М. *Категорија степена у српском језику – сложена реченица*. Београд: Институт за српски језик, 2014.
- Павловић С. *Старосрпска зависна реченица од XII до XV века*. Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2009.
- Пипер П. „Семантичке категорије у простој реченици: синтаксичка семантика.” Пипер П., Антонић И., Ружић В., Танасић С., Поповић Љ., Тошовић Б. (ур.). *Синтакса савременог српског језика. Проста реченица*. У ред. М. Ивић. Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига; Нови Сад: Матица српска (2005): стр. 575–982.
- Пипер П. „О реченицама са спацијалном клаузом у српском језику.” *Јужнословенски филолог*, LXVI (2010): стр. 387–406.
- Поповић Љ. „Синтакса.” Станојчић Ж., Поповић Љ., *Грамматика српског језика за гимназије и средње школе*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства (122010): стр. 204–384.
- Ружић В. „Допунске реченице у савременом српском језику (I).” *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XLIX/1 (2006): стр. 123–217.
- Русимовић Т. *Релативне реченице са форичким супстантивним антецедентом у савременом српском језику*. Докторска дисертација. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2014.
- Стевановић М. *Савремени српскохрватски језик II – Синтакса*. Београд: Научна књига, 1979.

\*

- Antonić I. *Vremenska rečenica*. Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2001.
- Bhatt R. „Locality in correlatives.” *Natural Language and Linguistic Theory*, 21 (2003): pp. 485–541.
- Dayal V. *Locality in wh-quantification: Questions and relative clauses in Hindi*. Dordrecht: Kluwer, 1996.
- Keenan E. „Relative clauses.” Shopen T. (ed.), *Language typology and syntactic description II*. Cambridge: Cambridge University Press (1985): pp. 141–170.
- Kordić S. *Relativna rečenica*. Zagreb: Matica hrvatska, 1995.
- Liptak A. (ed.). *Correlatives Cross-Linguistically*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins, 2009.
- Liptak A. „The landscape of correlatives: An empirical and analytical survey.” Liptak A. (ed.) (2009a): pp. 1–48.
- Moskovljević Popović J. „O korelativnim konstrukcijama u južnoslovenskoj lingvistici (I).” *Anali Filološkog fakulteta*, XXVIII/1 (2016): str. 337–346.
- Moskovljević Popović J. „O korelativnim konstrukcijama u južnoslovenskoj lingvistici (II).” *Anali Filološkog fakulteta*, XXIX/2 (2017): str. 101–110.
- Mrazović P., Vukadinović Z. *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*. Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića; Novi Sad: Dobra vest, 1990.
- Popović Lj. „Namerne rečenice u funkciji naporednih.” *Књижевност и језик*, XXIV/1–4 (1977): str. 154–163.
- Pranjković I. *Druga hrvatska skladnja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2001.
- Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman, 1985.
- Silić J., Pranjković I. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga, 2007.
- Simeon R. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*. Knj. 1. Zagreb: Matica hrvatska, 1969.
- Srivastav, V. „The syntax and semantics of correlatives.” *Natural Language and Linguistic Theory*, 9 (1991): pp. 637–686.
- Tiskin D. „Headed Correlatives in Russian.” <[www.academia.edu/35249966/Headed\\_Correlatives\\_in\\_Russian](http://www.academia.edu/35249966/Headed_Correlatives_in_Russian)>
- Trask R. L. *A Dictionary of Grammatical Terms in Linguistics*. London: Routledge, 1993.
- Vukojević L. *Izražavanje posljedičnih odnosa u hrvatskome standardnom jeziku*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2008.

#### Извори

- БК – Михаиловић Д. *Кад су цветале тикве*. Београд: БИГЗ, 1984.
- БП – Lubarda V. *Preobraženje*. Загреб: Напријед, 1979.
- БС – Шејић С. *Скица за портрет н. ј.* Београд: Запис, 1978.
- БЧ – Михаиловић Д. *Чизмаши*. Београд: СКЗ, 1983.
- ВК – Караџић В. *Српске народне пословице*. Београд: Просвета, Нолит, 1987.
- ДО – Велмар-Јанковић С. *Дорћол*. [www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs](http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs).
- ЗН – Андрић И. *Знакови поред пута*. Београд: Просвета, 1986.

- ЈФ – *Јужнословенски филолог*, LXVI (2010).  
 КО – Ћосић Д. *Корени*. www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs.  
 НИ – Ivić M. *Lingvistički ogledi*. Београд: Prosveta, 1983.  
 НО – Рот Н. *Основи социјалне психологије*. Београд: ЗУНС, 1980.  
 ПС – Стојановић Д. *Стварно право*. Београд: БИГЗ, 1978.  
 РП – Петровић Р. *Африка*. www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs.

ЕЛЕКТРОНСКИ ИЗВОРИ: www.politika.rs. https://srpskizurnal.com. www.pravdabl.com.  
 https://izrekeicitati.net. www.rastko.rs. https://books.google.rs. www.ceopom-istina.  
 rs. www.novosti.rs. www.rts.rs. https://pescanik.net. www.6yka.com/novost. https://  
 www.danas.rs. https://vukajlija.com. www.hellomagazin.rs. www.vestinet.rs. https://  
 sr.wikiquote.org. www.b92.net. www.pokretodmora.com. https://twitter.com. https://  
 kultivisise.rs. www.eps.rs. https://leonbijelic.com. www.newbell.rs. https://dobarpre-  
 dak.com. www.iskra.co. www.hlc-rdc.org www.srbijadanas.net. www.smedia.rs.

Jasmina D. Moskovljević Popović

#### CORRELATIVE CONSTRUCTIONS IN CONTEMPORARY SERBIAN LANGUAGE

##### Summary

The paper offers an analysis of the general structural, functional and distributional properties of the correlative constructions in contemporary Serbian Language. The research is conducted with the primary aim of identifying the parameters that are relevant for the appropriate description of the specificities of correlative constructions, as well as for their adequate theoretical determination. In the introductory part, the author briefly outlines different approaches of traditional and contemporary linguistics respectively to the problem of correlation, points out the problems encountered in their analysis due to a rather vaguely determined field of research, and defines the subject of the analysis (1). The central part of the paper presents the key features of this type of construction in contemporary Serbian Language: the possibility of their realization in different types of hypotactic structures, and their considerable structural and lexical variability (2.1), the facultative *vs.* the obligatory use of correlatives (2.2), various patterns of linearization of correlative construction constituents (2.3), the availability and the variety of headed correlatives (2.4), and the availability and the variety of multiple correlative constructions (2.5). In the next section, some general facts about the correlative constructions are reviewed and their implications for the explanation of structural and distributional features of correlative constructions in contemporary Serbian are discussed (3). In the final part of the paper, the most significant findings are summarized and suggestions for future research are outlined (4).

*Key words:* correlative constructions, obligatory *vs.* facultative use of correlatives, patterns of linearization, headed correlatives, multiple correlatives, Serbian language.